

VILÁG- TÖRTÉNET

8. (40.) évfolyam 2018. 1.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZET FOLYÓIRATA

- **MOLNÁR ISTVÁN JÁNOS**
1848 KANADÁBAN
- **KÖKÉNY ANDREA**
AZ 1846–1848-AS AMERIKAI–MEXIKÓI HÁBORÚ ÉS MEGÍTÉLÉSE
- **VAJDA ZOLTÁN**
„MEXIKÓ SZÁMUNKRA A TILTOTT GYÜMÖLCS”
- **HAHNER PÉTER**
AZ 1848-AS KALIFORNIAI ARANYLÁZ TÖRTÉNELMI JELENTŐSÉGE
- **JANCSÓ KATALIN**
EGY MAGYAR KATONA PERUBAN
- **SZEMLE**
KATONA ESZTER, KRAJCSÍR LUKÁCS, PALOTÁS ZSOLT,
LÉVAI CSABA, BAKÓ ANDRÁS ÍRÁSAI

VILÁGTÖRTÉNET
A Magyar Tudományos Akadémia
Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetének folyóirata

Szerkesztők
Skorka Renáta (főszerkesztő)
Bíró László, Bottoni Stefano,
Katona Csaba, Martí Tibor
(szerkesztők)

Szerkesztőbizottság
Glatz Ferenc (elnök), Borhi László,
Erdődy Gábor, Fischer Ferenc, Fodor Pál, Klaniczay Gábor,
Majoros István, Pók Attila, Poór János

8. (40) évfolyam 2018. 1.

TARTALOM

1848 – fordulat az Újvilágban (Kökény Andrea)	1
<i>Tanulmányok</i>	
Molnár István János: 1848 Kanadában. A felelős kormányzat megteremtése	5
Kökény Andrea: Az 1846–1848-as amerikai–mexikói háború és megítélése	23
Vajda Zoltán: „Mexikó számunkra a tiltott gyümölcs.” John C. Calhoun, a mexikói háború és a korlátozott expanzió ideológiájának természetrajza	45
Hahner Péter: Az 1848-as kaliforniai aranyláz történelmi jelentősége	67
Jancsó Katalin: Egy magyar katona Peruban. Kossuth Károly és leszármazottai	79
<i>Visszhang</i>	
Csikós Zsuzsanna: Egy vándor hispán utakon. Emlékkiállítás Anderle Ádám tiszteletére	95
<i>Megemlékezés</i>	
In memoriam Anderle Ádám (1943–2016) (Szilágyi Ágnes Judit)	101
<i>Szemle</i>	
Egy vándor hispán utakon (Katona Eszter)	105
Forradalom az Antillákon (Krajcsír Lukács)	108
Kanada története (Palotás Zsolt)	112
A szeretet köztársasága (Lévai Csaba)	116
A „háború utáni háború” 1919–1933 (Bakó András)	121
<i>Műhely</i>	
Varró Orsolya: Megállapodás Vilmos, Aquitania hercege és Hugó chiliarchus között. Egy egyedülálló szöveg a 11. századi Franciaországból	125
Romsics Anna: A konfliktuskezelés módszerei 9–11. századi francia területeken	153

Jelen számunkat Kökény Andrea szerkesztette

MOLNÁR ISTVÁN JÁNOS*

1848 Kanadában

A felelős kormányzat megteremtése

Ha a történészek a kanadai 1848. évet nem is feltétlenül minősítik unalmasnak, van, aki úgy fogalmaz, hogy ez az év Brit Észak-Amerikában „igazán színtelen” volt.¹ Kétségtelen, hogy az európai forradalmi események nem gyűrűztek be az észak-amerikai brit gyarmatokra – „a legragyogóbb szakaszába” lépő *Pax Britannica*-nak köszönhetően.² Ez a korszakos év mindazonáltal Kanadában sem volt teljesen eseménytelen. Ebben az évben alakult meg ugyanis a gyarmaton az első felelős kormány, ami mérföldkövet jelentett az ország alkotmányos fejlődésében. A következő év pedig az európai forradalmi eseményekhez igen hasonló megmozdulásokat hozott a tartományban.

A felelős kormányzás bevezetése egy hosszú folyamat eredménye volt. A jelen cikk ezt a folyamatot tekinti át. Nem lehet elvonatkoztatni ugyanakkor attól sem, hogy az alkotmányos fejlődés ezen a ponton nem állt meg, hanem a brit észak-amerikai gyarmatok uniójához és Kanada Domínium 1867. évi megszületéséhez vezetett.

Brit Észak-Amerika a háborúk után

Hosszú háborús évszázadok után az 1820-as évekre a brit észak-amerikai gyarmatokon beköszöntött a béke. Az Európában hétéves háborúként ismert konfliktust lezáró párizsi békekötést (1763) követően brit fennhatóság alá került a valamikori Új-Franciaország teljes területe, és ezzel Észak-Amerikában a britek és a franciák közötti csaknem két évszázados versengés végérvényesen az előbbiek javára dőlt el.

A britek egyedüli gyarmatosítók maradtak a Nagy-tavak környékén, hogy aztán hamarosan a saját gyarmataikkal kerüljenek szembe. 1783-ban egy újabb párizsi béke úgy vetett véget az amerikai függetlenségi háborúnak, hogy Nagy-Britannia elveszítette észak-amerikai birtokainak javát, az 1774-ben a Québec-törvény-

* A szerző a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának egyetemi docense (1042 Budapest, Viola u. 2-4. molnar.istvan@kre.hu).

1 MacMechan, 2009. 251.

2 Black, 2014. 268.

nyel³ létrehozott Québec tartomány és az egykori Akádia területén megalapított Új-Skócia azonban nem vált az Amerikai Egyesült Államok részévé, hanem továbbra is a Brit Birodalomhoz tartozott.

Az amerikai függetlenségi háború következtében mintegy 50 ezer, úgynevezett egyesült birodalmi lojalista (*United Empire Loyalists*) települt át a szomszédos brit gyarmatokra, vagy – ahogy egyre inkább nevezték – Brit Észak-Amerikába. A bevándorlás nyomán benépesült az új-skóciai félszigetet a szárazföldről elválasztó Chignecto-szorostól északra található terület, ahol 1784-ben *par excellence* lojalista tartományként létrejött Új-Brunswick gyarmat. Új-Skóciáról 1769-ben önálló tartományként leválasztották az egykori *Île Saint-Jean* is, amely 1798-ban a Prince Edward-sziget nevet kapta. Ezzel a brit észak-amerikai gyarmatok száma immáron négyre nőtt.

A lojalista bevándorlás meghatározónak bizonyult a sokszor már ekkor is Kanadának nevezett Québec tartomány történetében is. Ebben az időszakban érkeztek az első anglofón telepesek a Gaspé-félszigetre, és ekkor kezdődött meg a Montrealtól keletre található, úgynevezett „Keleti Települések” (*Eastern Townships*) benépesülése is. A legtöbb lojalista azonban Québec tartomány nyugati határvidékén, a Nagy-tavaktól északra található, nagyjából a mai Kingstonig húzódó, lényegében lakatlan területen telepedett le. (A korábban itt élő őslakos algonkin törzset és a huronokat gyakorlatilag már egy évszázaddal korábban kiirtották vagy elűzték a rivális irokézek.) 1791-ben a brit parlament elfogadta az Alkotmányos Törvényt (*Constitutional Act*),⁴ amely Québec tartományt két részre osztotta fel. A lojalisták által újonnan betelepített, szinte kizárólag anglofón lakosságú nyugati részekből létrejött gyarmat elnevezése Felső-Kanada, míg a korábbi, túlnyomórészt francia nyelvű lakosság által lakott területé Alsó-Kanada lett.

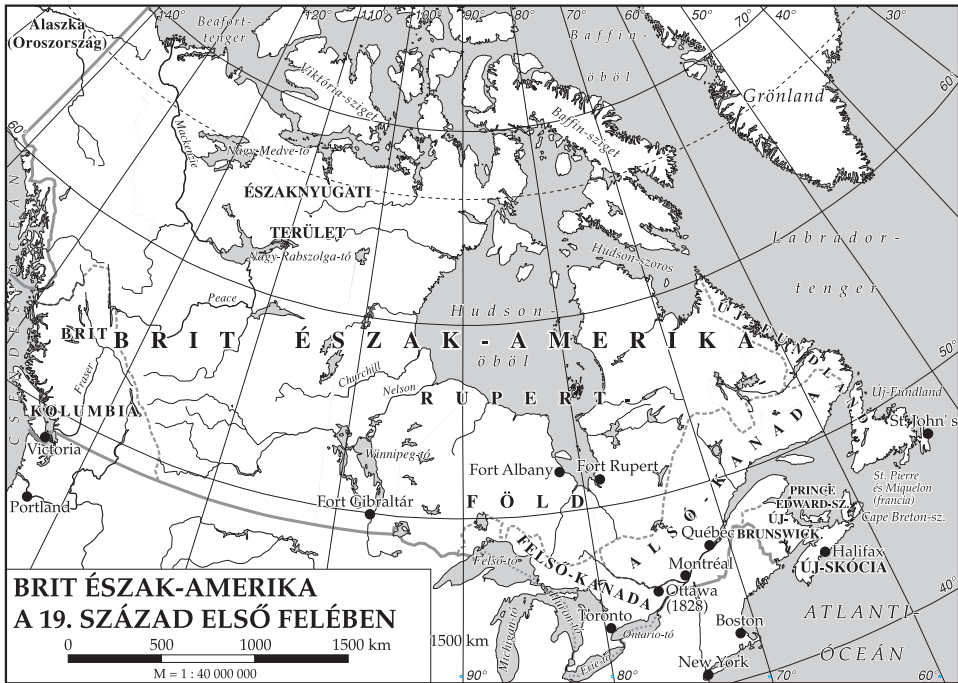
Alig több mint húsz év elteltével ismét kitört a háború a Nagy-tavak környékén. Most a fiatal Egyesült Államok üzent hadat Nagy-Britanniának. A britek és az amerikaiak azóta is vitáznak arról, hogy ki is győzött az 1812-ben kezdődött háborúban. Mivel azonban az 1814 karácsonyán aláírt genti békében a felek a háború előtti állapotokat állították vissza, talán a döntetlen állna a legközelebb az igazsághoz. A háború igazi nyertesei valójában a kanadaiak voltak. Az észak-amerikai brit gyarmatok nem váltak az Egyesült Államok részévé, és a háború erőteljesen hozzájárult a kanadai identitás kifejlődéséhez.⁵

A háború végén az is egyértelművé vált, hogy az amerikai terjeszkedésnek gátat szabnak a szomszédos brit gyarmatok. Bár Brit Észak-Amerikában időről időre ezután is felütötte a fejét az amerikai annexiótól való félelem, a kanadaiak szerencséjére az amerikaiak figyelme az északi terjeszkedés helyett nyugati irányba fordult,

3 *An Act for making more effectual Provision for the Government of the Province of Quebec in North America – The Quebec Act, 1774 (U. K.) R.S.C. 1985, Appendix II. No. 2.*

4 *An Act to repeat certain Parts of an Act passed in the 14th Year of His Majesty's Reign, intitled 'An Act for making more effectual provision for the Government of the Province of Quebec in North America' and to make further Provision for the Government of the said Province – The Constitution Act, 1791 (U. K.) R.S.C. 1985, Appendix II. No. 3.*

5 Black, 2014. 192.

és Nagy-Britannia helyett inkább Mexikóval kezdtek háborút. Ráadásul a bevándorlás és a rabszolgaság problémái nyomán egyre éleződtek az amerikai társadalom belső feszültségei is. Az Amerikai Egyesült Államok és Brit Észak-Amerika közötti határokat elsőként az 1783. évi párizsi béke, illetve az 1794. évi, úgynevezett Jay-egyezmény rögzítette. A kontinens belseje felé való terjeszkedéssel párhuzamosan az 1818. évi londoni egyezmény a 49. szélességi körnél jelölte ki a határt a Lake of the Woods északnyugati szélétől a Sziklás-hegységig. Keleten a határkérdés véglegesen 1842-ben oldódott meg, amikor a Webster–Ashburton-szerződés és egy választott bírósági döntés megállapította a Maine, illetve Új-Brunswick és Québec közötti határokat, valamint a Lake of the Woods és a Nagy-tavak közötti határvonalat.

A brit észak-amerikai gyarmatok gazdasága már az 1800-as évek első évtizedében robbanásszerű fejlődésnek indult. Ebben nagy szerepe volt a napóleoni háborúknak és annak, hogy Bonaparte európai gazdasági blokádja miatt a britek kénytelenek voltak az élelmet és a hajóépítéshez oly nélkülözhetetlen fát a gyarmataikról beszerezni.⁶ A gyarmatokkal folytatott kereskedelem biztosítása érdekében az anyaország csökkentette a vámokat és különféle szubvenciókat vezetett be, ami váratlanul hatalmasat lendített a gyarmatok fejlődésén. A kereskedelem megélénkülése ösztönzőleg hatott a Brit Észak-Amerika és a birodalom más részei közötti kereskedelemre is.

6 Black, 2014. 177.

Az a két gyarmat, amely a legtöbbet profitált a háborús időszakból, Alsó-Kanada és Új-Brunswick volt. Mindkét terület gazdag volt hatalmas és érintetlen erdőkben, és az itt található simafenyő kitűnő alapanyagként bizonyult a hajóépítéshez. A favágók kezdetben a kézi erővel feldolgozott faanyagot folyókon úsztatták le a legközelebbi kikötőbe. 1815 után azonban jelentősen megváltozott a technológia: megjelent a gőzgép, ami forradalmasította a fűrésztelepeket, a vizeken gőzhajók jártak, vasutak kezdtek épülni. Az óceán és a Nagy-tavak csatornákkal kapcsolódtak össze. A ma már csak turisztikai látványosságnak számító Rideau-csatorna aktívan hozzájárult Felső-Kanada keleti területeinek benépesüléséhez.⁷

Az 1830-as években a városokban megjelentek az első szennyvízcsatornák, 1840-ben pedig az első gázzal működő közvilágítási rendszerek. A kommunikációhoz már utazni sem kellett: a futárokat a telegráf tette feleslegessé. A postakocsik és a fuvaroskocsik helyébe lépő vasút megjelenése alapjaiban változtatta meg a távolság jelentését, és a gőzerő közelebb hozta egymáshoz Európát és Észak-Amerikát. A hajók buzgón hordták a fát Nagy-Britanniába, ahonnan egyre nagyobb számú bevándorlóval tértek vissza.

A bevándorlásnak köszönhetően a következő évtizedekben az észak-amerikai brit gyarmatok lakosságában ugrásszerű növekedés következett be, harminc év alatt lényegében megduplázódott. Miközben az Egyesült Államokból érkezők száma folyamatosan apadt, a Brit-szigetekről egyre nagyobb számban érkeztek a bevándorlók. Míg 1816-ban még csak 3370 fő telepedett le a gyarmatokon, 1847-re ez a szám elérte a 110 ezer főt. A bevándorlóknak csaknem a fele ír volt, és az íreknek majd egyharmada katolikus. Új-Skóciába főleg skótok érkeztek.⁸ Alsó-Kanada brit lakossága folyamatosan nőtt ugyan, de ezt a növekedést ellensúlyozni tudta a francia kanadaiak magas születési rátája. Az asszimilációtól való félelem azonban így is újra megjelent a francia ajkúak gondolkodásában.⁹

A brit kormányzat egyre kevésbé mutatott hajlandóságot arra, hogy az észak-amerikai gyarmatok ügyeivel foglalkozzon. Ennek két praktikus oka is volt. Az egyik, hogy a Brit Birodalom súlypontja nyugatról lassacskán keletre helyeződött át. Az 1780–1790-es években még oly fontos Alsó-Kanada helyébe gazdaságilag, politikailag és katonailag is India, Kína és az új brit gyarmatok, Ausztrália (1788), Dél-Afrika (1806), Új-Zéland (1840) léptek. A brit észak-amerikai katonai jelenlét különösen az indiai szükségletekhez képest vált egyre jelentéktelenebbé. Az 1815-ben még nagyjából 29 ezer fős észak-amerikai hadsereg az 1850-es évekre háromezer főszre zsugorodott. A másik ok pedig az volt, hogy a fejlődésnek indult észak-amerikai gyarmatok az egyre növekvő lakosság és a gazdasági fejlődés következtében mind kevésbé szorultak rá az anyaország pénzügyi támogatására.¹⁰

Ettől függetlenül a Nagy-Britannia és a gyarmatok közötti kapcsolat – a merkantilista gyarmati rendszerből kifolyólag – szoros maradt. A gyarmati termékek, különösen a faárúk és az élelmiszer, kedvezőbb feltételekkel juthattak be a brit

7 Bothwell, 2006. 154.

8 Bothwell, 2006. 152.

9 Black, 2014. 195–196.

10 Bothwell, 2006. 153.

piacra. Az anyaországi kereslet hatására újabb és újabb gazdasági fellendülések következtek be az észak-amerikai gyarmatokon, a kereskedők hatalmas jövedelmet realizáltak, a bevándorlók pedig folyamatosan özönlöttek a kanadai erdők szélére. Rohamosan fejlődött a kanadai mezőgazdaság is, nem sokkal a háború befejezését követően már jelentős többlet megtermelésére volt képes.¹¹

A felelős kormányzat megteremtéséért vívott harc korai szakasza

A gazdasági-társadalmi fejlődéssel együtt járt a lakosság politikai öntudatra ébredése is. A brit fennhatóságból értelemszerűen következett, hogy a politikai struktúra elsődlegesen a brit kormányzati modellből építkezett. Az anyaországi uralkodó – kormány – Lordok Háza – Képviselőház megoldásnak a brit észak-amerikai gyarmatokon a kormányzó vagy helytartó – Végrehajtó Tanács (*Executive Council*) – Törvényhozó Tanács (*Legislative Council*) – Törvényhozó Gyűlés (*Legislative Assembly*) modell felelt meg.

A gyarmatok élén kezdetben a birodalmi kormány által kinevezett kormányzó (*governor*) állt. Québec tartomány részére ezt a tisztséget az 1763. évi Királyi Proklamáció¹² hozta létre, de saját kormányzója volt Új-Skóciának és Új-Brunswicknak is. Az 1780-as években William Pitt birodalmi kormánya volt az, amely úgy gondolta, hogy a négy kolóniát egyetlen személy, a főkormányzó (*governor-in-chief*) alá kell rendelni. Az 1786-ban létrehozott tisztséget elsőként Sir Guy Carleton, Dorchester lordja viselte. Mindazonáltal a gyakorlatban a *governor-in-chief* (1791-től már mint *governor general*) közvetlenül csak Québecet igazgatta, a többi tartományban őt a helyettes kormányzó vagy helytartó (*lieutenant governor*) helyettesítette, aki közvetlenül Londonból kapta az utasításokat. (A legidősebb és egyben legelmaradottabb brit gyarmaton, Új-Fundlandon 1825-ig a hatóság szezonális fogalom volt, egy brit tengerészeti tisztviselő formájában, aki a halászfloTTával érkezett tavasszal és távozott ősszel. Csupán ekkor került sor a gyarmaton kormányzó kinevezésére.)

A népképviseleti elv alapján választott törvényhozások a 18. század második felében jelentek meg Brit Észak-Amerikában. Talán némiképp meglepő, hogy az első törvényhozó gyűlést (*General Assembly*) Új-Skóciában választották meg 1758-ban, majd ezt követte a Prince Edward-sziget (1773) és Új-Brunswick (1786) törvényhozása. Ami Québec tartományt illeti, az 1774. évi Québec-törvény parlament felállításáról nem rendelkezett, mivel azt a birodalmi kormányzat akkor még „cél-szerűtlennek” (*inexpedient*) minősítette. Itt a törvényhozás létrehozására egészen az 1791. évi Alkotmányos Törvényig kellett várni. Ami azt illeti, az áttörés leginkább az amerikai függetlenségi háború után betelepült lojalistáknak volt köszönhető,

¹¹ Black, 2014. 195.

¹² *The Royal Proclamation no. 1 – October 7, 1763 by King George III.*

akik ragaszkodtak a brit gyarmatokon már megszokott törvényhozáshoz. A francia kanadaiak túlnyomó többsége ugyanakkor a Québec-törvényen alapuló, jól bevált saját rendszer (a törvényhozó és végrehajtó feladatokat egyaránt ellátó tanács útján történő kormányzás a népképviselőt bármilyen formája nélkül) fenntartására törekedett, és szeretett volna kimaradni az egész bizonytalan parlamentesdiből.¹³ Annak, hogy az Alkotmányos Törvény végül két különálló területi egységre osztotta fel a tartományt, nagyrészt éppen az volt az oka, hogy a két igény egyszerre történő kielégítése egy tartományon belül lehetetlennek tűnt.

Lényeges eltérés volt ugyanakkor az anyaországi modellhez képest, hogy a végrehajtó hatalmat a kormányzó, illetőleg a helytartó gyakorolta az általa a tartomány prominensei közül kinevezett személyekből álló Végrehajtó Tanács segítségével. Az első ilyen tanács Új-Skóciában került felállításra (*Nova Scotia Council*) 1720-ban Richard Philips kormányzó kezdeményezésére. A tanács egyszerre látta el a törvényhozási, kormányzati és bírói feladatokat egészen 1754-ig, amikor a bírói hatalom csúcsára a tartományi Legfelsőbb Bíróság (*Supreme Court of Nova Scotia*) került. Québec tartományban 1764-ben James Murray kormányzó állította fel az első ilyen tanácsot. Kezdetben a tanács valamennyi államügyben eljár, az 1774. évi Québec-törvény viszont már kimondottan úgy rendelkezett, hogy a Végrehajtó Tanács „törvényhozási ügyekben” (*legislative matters*) segíti a kormányzó tevékenységét.¹⁴ Az 1791. évi Alkotmányos Törvény a Végrehajtó Tanácsot mind Alsó-, mind pedig Felső-Kanadában fenntartotta, de már kifejezetten kormányzati jelleggel; tagjait mindkét tartományban a főkormányzó nevezhette ki.¹⁵ A Prince Edward-sziget számára a Végrehajtó Tanácsot 1773-ban állították fel.

A Prince Edward-szigeten 1773 óta, Új-Brunswickban pedig 1786 óta működött a törvényhozás felsőházaként funkcionáló Törvényhozó Tanács. Alsó- és Felső-Kanadában e testület felállításáról az Alkotmányos Törvény rendelkezett. A Törvényhozó Tanács tagjai valamennyi tartományban a helyi oligarchák közül kerültek ki, és a kormányzó vagy helytartó általi kinevezéssel nyerték el a tisztségüket. A kialakult gyakorlat szerint számos olyan személy volt, aki mind a Végrehajtó Tanácsban, mind pedig a Törvényhozó Tanácsban tagsággal rendelkezett. Új-Skóciában pedig olyan sajátos helyzet állt elő, hogy a Tizenkettők Tanácsának (*Council of Twelve*) is nevezett *Nova Scotia Council* egészen 1838-ig betöltötte mindkét tanács szerepét. Csupán ekkor került sor az anyaországi Gyarmatügyi Minisztérium nyomására¹⁶ a két testület szétválasztására.

Ez a sajtóságos kormányzati modell egy idő után súlyos ellentétekhez vezetett a választott képviselőház és a gyakorlatilag élethosszig kinevezett tagokból álló „kormány” között. A két Kanadában a Végrehajtó Tanácsot és a Törvényhozó Tanácsot domináló klikkek alakultak ki: Alsó-Kanadában a „Bürokraták” (*Bureaucrats*), vagy más néven a *Château Clique*, Felső-Kanadában pedig az úgynevezett „Családi Tömörülés” (*Family Compact*). Ezek a klikkek a két tartomány ügyeiben gyakorlati-

¹³ Wood, 2009. 84.

¹⁴ *Quebec Act*, XII. cikkely.

¹⁵ *Constitutional Act*, XI. cikkely.

¹⁶ Grant, 2009. 169.

lag a képviselőház akaratától teljesen függetlenül hozták meg a döntéseiket, így nem csoda, hogy rövidesen kitermelődött a parlamenti ellenzékük is, Alsó-Kanadában a Joseph-Louis Papineau nevével fémjelzett „Patrióták” (*Patriotes*), Felső-Kanadában pedig a William Lyon Mackenzie körül csoportosuló Reformerek.

Ezek a csoportosulások még nem voltak a mai értelemben vett politikai pártoknak tekinthetők, mint ahogy a kormányzati klikkek mögött álló (konzervatív) támogatókat is inkább csak brit mintára, „megszokásból” illették a *tory* jelzővel. A kormányzó elittel szemben álló parlamenti „ellenzék” olyan képviselők alkották, akik a liberalizmus és a radikalizmus 19. század első évtizedeiben világszerte terjedő eszméire hivatkozással követelték a privilégiumok és a társadalmi egyenlőtlenség megszüntetését. Márpedig a kanadai társadalomba mind a privilégiumok, mind pedig az egyenlőtlenség alaposan bele voltak kódolva. A hierarchia, a politikai, társadalmi és vallási tisztelet az elit szemszögéből a brit hagyományok megőrzését és az amerikai republikanizmus teljes elutasítását jelentette. Az agresszív szomszéd mellett a háborús veszély nem múlt el egyértelműen, a rendszerhez való teljes alkalmazkodás és lojalitás az egységet volt hivatott demonstrálni az amerikaiak számára. Felső-Kanadában az amerikai fenyegetés ráadásul nemcsak külső, hanem belső is volt egyben, mivel az Egyesült Államokban született telepesek a függetlenségi háborút követő évtizedekben jelentős számban költöztek át a tartományba.¹⁷ A helyi republikanizmustól való félelem arra készítette a konzervatív kormányzatot és támogatóit, hogy korlátozzák az amerikai típusú szabadságjogok érvényesülését. Alsó-Kanadában mindehhez a francia kanadai nacionalizmus brit jelenlét elleni tiltakozása is hozzáadódott, azaz a konfliktus részben „fajok” közötti ellentéteket is magában hordozott.

A parlamentnek felelős kormányzás bevezetését követelő reformmozgalmak térnyerése hosszú törvényhozási agóniát eredményezett mindkét Kanadában. Alsó-Kanadában a konfliktus végül az úgynevezett „civil lista” (*civil list*) elfogadása miatt eszkalálódott. A Törvényhozó Gyűlés francia kanadai tagjai, akiknek eleinte komoly gondot okozott, hogy megbarátkozzanak a brit joggal, szokásokkal és alkotmányos berendezkedéssel, ekkor már kezdték átlátni, hogy az alsó-kanadai törvényhozás korántsem rendelkezik mindazokkal a jogokkal, amelyek a brit képviselőházat megilletik.¹⁸ A törvényeket a Törvényhozó Tanács rendre akadálytalanul visszadobta, a kormányzó és a Végrehajtó Tanács fölött pedig a képviselőknek semmilyen kontrolljuk sem volt, tekintve hogy azok csak az anyaországi Gyarmatügyi Minisztériumnak voltak alávetve.

Még 1818-ban, a megbékélés elkötelezett hívének számító Sir John Coape Sherbrooke főkormányzó javaslatára döntött úgy a brit kormányzat, hogy felhatalmazza az alsó-kanadai törvényhozást a tartományi bevételek felhasználására vonatkozó döntések meghozatalára. Ezalól csak bizonyos koronajövedelmek és egyes birodalmi törvényeken alapuló adók voltak kivételek. Sherbrooke ennek megfelelően

¹⁷ 1812-re az áttelepült amerikaiak száma már tízszeresen meghaladta az eredeti *United Empire Loyalist* betelepülők számát. Greer, 1999. 10–11.

¹⁸ Decelles, 2009. 87.

a Törvényhozó Gyűlés elé terjesztette elfogadásra a civil listát, amely a kormányzati tisztviselők járandóságát tartalmazta. A kormányzó úgy képzelte, hogy a lista az uralkodó életére szól, a ház azonban ragaszkodott ahhoz, hogy ebben a kérdésben évente szavazzanak a képviselők. Ezzel a megoldással a tisztviselők teljes mértékben függővé váltak volna a törvényhozástól, amit a Törvényhozó Tanács nem tűrhetett, és visszadobta a törvényt. Évekig tartó huzavona kezdődött. Kormányzók és parlamenti ülészekok követték egymást anélkül, hogy a járandóságokat megszavazták volna. A kormány ilyen körülmények között kénytelen volt a közigazgatás ellátmányát a törvényhozás ellenőrzési jogkörén kívül eső jövedelmekből finanszírozni. A Bürokraták és a Patrióták közötti viszony pedig egyre inkább elmérgesedett.

1830-ban a brit kormányzat még tett egy elkeseredett kísérletet a megegyezésre. Frederich John Robinson, azaz Lord Goderich, aki abban az időben a Gyarmatügyi Minisztériumot igazgatta, úgy rendelkezett, hogy a koronajövedelmek kivételével a tartomány valamennyi bevétele feletti rendelkezést át kell adni a Törvényhozó Gyűlésnek, ha az hajlandó az uralkodó élete végéig megszavazni a civil listát. Papineau-nak és barátainak azonban sikerült megakadályozniuk, hogy a javaslatból törvény legyen.

Négy évvel később a Patrióta-többségű Törvényhozó Gyűlés megszavazta az úgynevezett Kilencvenkét Határozatot. A határozatokban megfogalmazott fő politikai cél a választott Törvényhozó Tanács megteremtése volt, a felelős kormány létrehozása ekkor még nem szerepelt a követelések között. A Kilencvenkét Határozatra reagálva a következő évben a birodalmi kormány bizottságot küldött Québecbe az alsó-kanadai helyzet kivizsgálására, amely végül arra a konklúzióra jutott, hogy a kormányzati modellben semmilyen változtatásra nincs szükség. Ennek megfelelően maradt a politikai patthelyzet is.

1837 márciusában a birodalmi kormány úgy döntött, hogy erőből oldja meg a problémát, és a Lord John Russel pénzügyminiszter által a brit parlament elé terjesztett tíz határozati javaslat egyike felhatalmazta a kormányzót arra, hogy a törvényhozás jóváhagyása nélkül kifizesse a kormányzati költségeket. A határozatokat, amelyek ha nem is jelentették az alsó-kanadai alkotmány felfüggesztését, de kétségtelenül komolyan csorbították a törvényhozás jogait,¹⁹ hosszú vitát követően végül nagy többséggel elfogadták.

Ez volt az utolsó csepp a pohárban. Papineau és követői 1837 májusától kezdve egyre-másra tartották a nagygyűléseket szerte a tartományban. Lázasan folyt a szervezkedés, fegyveres Patrióta-szervezetek is megjelentek a színen, november 6-án pedig zavargások törtek ki Montrealban.

Időközben Felső-Kanadában is a robbanásig feszültek az indulatok. A tory többségű Törvényhozó Gyűlés 1831-ben megszavazta ugyan az uralkodó élete végéig szóló, a Mackenzie és követői által csak „*Everlasting Salary Bill*” néven emlegetett civil listát,²⁰ de a reformerek élénk tiltakozása mellett. Mackenzie saját újságja, a Co-

¹⁹ Decelles, 2009. 106.

²⁰ Wallace, 2009. 33.

lonial Advocate hasábjain nyílt támadást intézett a *Family Compact* számos vezetője ellen, ami alaposan felbőszítette a konzervatív köröket. A renitens képviselőt a Törvényhozó Gyűlés megrágalmazásával vádolták meg, és december 12-én a ház meg is szavazta a kizárását. Ezzel százalmas tragikomédia vette kezdetét. A képviselői hely megüresedése miatt kiírt időközi választásokat Mackenzie nyerte meg, hogy aztán a ház újra kizárja. És ez így folytatódott: a képviselőt 1834 októberéig összesen ötször zárták ki és választották újra, ekkor azonban végre reformer többségű Törvényhozó Gyűlés alakulhatott meg. Mackenzie ezúttal bizottság felállítását javasolta a visszaélések kivizsgálására. Ő maga lett a bizottság elnöke, annak tagjai pedig a legközelebbi követői közül kerültek ki. A bizottság a jelentésben, amely a „Visszaélésekkel kapcsolatos hetedik jelentés” (*Seventh Report on Grievances*) címet kapta, részletesen értékelte a tartomány helyzetét, szorgalmazta a választás elvének kiterjesztését a Törvényhozó Tanács tagjaira, és óvatosan felvetette a felelős kormányzás bevezetésének a lehetőségét is. A jelentés eljutott a Gyarmatügyi Minisztériumba is, ahol érdemi intézkedésként 1836 januárjában a hivatalban lévő helytartó leváltását határozták el: Sir John Colborne a brit észak-amerikai katonai főparancsnoki tisztségét megtarthatta ugyan, az új helytartó azonban Sir Francis Bond Head lett. A hamarosan bekövetkező eseményekben mindketten fontos szerepet játszottak.

Végül Felső-Kanadában az 1836. évi választások kormányzati körök általi elcsalása volt az utolsó csepp a pohárban. Az új helytartót Kanadába érkezését követően először örömmel üdvözölték a Reformpárt tagjai, különösen miután első intézkedése az volt, hogy a Végrehajtó Tanács tagjává nevezte ki a felelős kormányzat elkötelezett hívét, Robert Baldwint. Sir Bond Head azonban hamarosan világossá tette, hogy nem szándékozik a napi ügyekben konzultálni a Végrehajtó Tanáccsal, mire a teljes tanács testületileg lemondott. Ez pedig általános elégedetlenséget szült a Törvényhozó Gyűlésben is, és a helytartó kénytelen volt kiírni a választásokat.²¹ A korábbi helytartókkal ellentétben Sir Bond Head aktívan belevetette magát a választási közdelembe a *tory* jelöltek oldalán, és minden lehetséges eszközt felhasználott a reformpártiakkal szemben, akik vereséget is szenvedtek. Mackenzie és más vezetőik elveszítették a parlamenti helyüket, ráadásul a *tory* parlamenti többség megszavazta, hogy a törvényhozás IV. Vilmos király halála után is folytassa a munkáját, szemben az alkotmányos gyakorlattal, amely szerint az uralkodó halála esetén új választásokat kell kiírni. A reformerek tiltakozásul petíciót intéztek a brit Gyarmatügyi Minisztériumhoz, ott azonban meg sem hallgatták őket.

Az új törvényhozás, mint mindig, amikor összetétele harmóniában volt a kormányzattal, ezúttal is igen tevékeny volt. Mivel igen költséges célok megvalósítását is megszavazta, hamarosan sikerült gyorsan nagy költségvetési hiányt is felhalmozni. A Russel-határozatok elfogadása Felső-Kanadában is felgyorsította a reformpárti szervezkedéseket. 1837. június 30-án Lloydtownban gyűlést tartottak, amelyen kinyilvánították, hogy – mivel az alkotmányos eszközök alkalmazása nem vezetett eredményre – minden reformer jogosult arra, hogy fegyverrel védje meg a jogait.

21 Craig, 1963. 238.

Az 1837. évi rebellióktól az első felelős kormány megalakulásáig

Az elégedetlenség végül 1837 őszen mindkét tartományban kormányellenes felkelésekhez vezetett. Alsó-Kanadában az első fegyveres konfliktusra november 16-án került sor, amikor néhány illegális tevékenységgel vádolt Patrióta-vezető ellenállt a Sir John Colborne által a letartóztatásukra kirendelt hatósági személyeknek. Papi-neau szinte azonnal az Egyesült Államokba menekült, más rebellek viszont a vidéken igyekeztek szervezkedni (1. kép). Rövidesen lángokba borult a Richelieu folyó vidéke, a Wolfred Nelson által vezetett felkelők 1837. november 23-án Saint-Denis-nél legyőzték ugyan a kiküldött brit csapatokat, azok azonban gyorsan visszavágtak és két vereséget is mértek a rebellekre (Saint-Charles-nál november 23-án és Saint-Eustache-nál december 14-én). December 5-én a kormány Montrealban kihirdette a statáriumot.

Amikor a fegyveres összecsapások híre elérte Felső-Kanadát, Mackenzie szintén a fegyveres felkelés mellett döntött. December első napjaiban már sor került néhány kisebb csetepatéra Toronto környékén, végül aztán december 7-én a Montgomery kocsmájánál vívott – tulajdonképpen egyetlen igazán említésre méltó – ütközetben a számbeli fölényben lévő kormányerők győzedelmeskedtek (2. kép).

A katonai vereségeket követően a főbb rebellis vezetők az Egyesült Államokba menekültek, ahonnan amerikai szimpatizánsok segítségével még egy teljes éven keresztül fegyveres betöréseket hajtottak végre. A harcok 1838 novemberében mindkét tartományban a felkelők vereségével értek véget (Felső-Kanadában Prescottnál, Alsó-Kanadában pedig Beauharnois-nál). A felkelők vezetői közül néhányat kivégeztek, másokat deportáltak. Olyanok is akadtak, akik az Egyesült Államokban maradtak, ahonnan később amnesztiával térhettek vissza Kanadába. Alsó-Kanadában felfüggesztették az Alkotmányos Törvényt, 1838 áprilisában feloszlatták a törvényhozás mindkét házát, a Végrehajtó Tanács szerepét pedig egy

1. kép. Papineau szónokol a saint-charles-i gyűlésen. Charles Alexander Smith festménye

2. kép. Ütközet Montgomery kocsmájánál

különleges testület (*Special Council of Lower Canada*) vette át, amely egészen 1841 februárjáig hivatalban maradt.

Az 1837. évi felkelések a birodalmi kormányt is ráébresztették arra, hogy valami nincs rendben az észak-amerikai gyarmatokon. Az ifjú Viktória királynő által kiküldött királyi biztos, John George Lambton, azaz Lord Durham (3. kép) az általa készített jelentésben, amely Herbert Spiro szerint „az Újvilág társadalmának és politikájának briliáns elemzése”,²² Felső- és Alsó-Kanada egyesítését, valamint a felelős kormányzás bevezetését javasolta. A jelentés hatására a birodalmi parlament 1840-ben el is fogadta az Egyesülési Törvényt (*Act of Union*),²³ amelynek értelmében létrejött az egyesült Kanada tartomány.

A két Kanada egyesítése Lord Durham számára több célt is szolgált. Először is ez a megoldás alkalmasnak tűnt arra, hogy Brit Észak-Amerikában biztosítva legyen az anglofón dominancia a francia kanadaiak elangolosítása útján. Másfelől az unió megoldást kínált a *Family Compact* áldásos tevékenysége folytán erőteljesen eladósodott Felső-Kanada pénzügyi problémáira is, mivel ezeket az adósságokat az alsó-kanadai költségvetés helyzete ellensúlyozta volna.

Felső-Kanada – a maga brit és protestáns lakosságával – sokkal dinamikusabban fejlődött, mint a francia nyelvű és katolikus vallású Alsó-Kanada. A várako-

²² Spiro, 1959. 128.

²³ *An Act to re-unite the Provinces of Upper and Lower Canada – The Union Act, 1840 (U. K.) R.S.C. 1985, Appendix II. No. 4.*

3. kép. Lord Durham

zás az volt, hogy a két tartomány egyesítésével a francia kanadai kulturális jelenlét asszimiláció útján fokozatosan eltűnik majd. Ennek megfelelően az Egyesülési Törvény korlátozta a francia nyelv használatát a Törvényhozó Gyűlésben. Bár Kanada az egyesülést követően elvben egységes formában működött, a gyakorlatban mégis két különálló részre oszlott, Nyugat-, illetve Kelet-Kanadára, lényegében a korábbi Felső- és Alsó-Kanada határait követve. A közös törvényhozásban a 450 ezer fős lakossággal rendelkező Nyugat-Kanada ugyanúgy 42 helyet kapott, mint a 650 ezer főnyi lakosságú Kelet-Kanada. Ezzel a ravasz megoldással sikerült elérni, hogy az angol nyelvű lakosság nagyobb többségbe került a testületben, mint ahogyan azt a létszámarány indokolta volna. Ráadásul a korábbihoz képest az Egyesülési Törvény olyan magas vagyoni cenzust alkalmazott a passzív választójog esetében, amely a francia kanadaiak jelentős többségét eleve kizárta a potenciális képviselőjelöltek köréből. Mindazonáltal az *Act of Union* mindkét ország részben hatályban tartotta a korábban elfogadott törvényeket és az alkalmazott jogot.

A sajátos elrendezés azzal is együtt járt, hogy az adminisztrációban a kettős vezetés elve érvényesült (a *premier* pozícióját mindig az egyik Kanada politikai vezetője töltötte be, míg a másik Kanadáé a *premier* helyetteseként dolgozott, és a minisztériumoknak is kettős vezetése volt),²⁴ a törvényjavaslatokat pedig kettős többséggel (mindkét területi egységben) kellett elfogadni. A felelős kormányzás bevezetése azonban még további nyolc évet váratott magára. Az egyesült Kanada első kormány-

24 Reesor, 1992. 40.

zói még aktívan részt vettek a napi politikában és fenntartották maguknak a jogot arra, hogy a régi rend szerinti Végrehajtó Tanácsot nevezzenek ki. James Bruce, azaz Lord Elgin volt az első főkormányzó, aki változtatott ezen a gyakorlaton.

Az egyesült Kanada harmadik parlamentjének a megválasztására 1848 januárjában került sor. A választásokon mindkét Kanadában a Reformerek nyertek, így a házban kényelmes többséget szereztek. Amikor a Törvényhozó Gyűlés márciusban megalakult, a Reformerek két vezetője, Robert Baldwin és Louis-Hyppolyte LaFontaine 1848. március 3-án bizalmatlansági indítványt szavaztattak meg a házzal a hivatalban lévő konzervatív kormánnyal szemben. (Az a szokás, hogy a hivatalban lévő kormány a következő parlament alakuló ülése előtt mond le, csupán a 19. század végén alakult ki.) Korábban a parlamenti választások csak csekély mértékben befolyásolták a Végrehajtó Tanács összetételét, és abban rendszerint csak néhány tag cserélődött ki. Most Lord Elgin LaFontaine-t azzal kérte fel a kormányalakításra, hogy válassza ki a Végrehajtó Tanács valamennyi tagját. LaFontaine ezt, Baldwinnal konzultálva, meg is tette. Ily módon első alkalommal történt, hogy a kormány teljes egészében a választott Törvényhozó Gyűlésben többséget szerzett párt képviselőiből alakult meg. Erre a fontos változásra alig néhány hónappal korábban Új-Skóciában már sor került, amikor Sir John Harvey helytartó James Boyle Uniacke-et hatalmazta fel hasonló módon a kormányalakításra. (A Prince Edward-szigeten 1851-ben, Új-Brunswickban 1854-ben, Új-Fundlandon pedig egy évvel később állhatott fel ez a kormányzati rendszer.) LaFontaine és Baldwin kormányalakításával kezdetét vette a kanadai történelemben a „Nagy Adminisztráció” (*Great Administration*) névvel illetett kormány tevékenysége, amely egészen 1851-ig, a két vezető közélettől való visszavonulásáig tartott.

Az 1849. évi ülészak január 18-án kezdődött meg. A főkormányzó a nyitóbeszédében két olyan fontos bejelentést is tett, ami gesztus volt a francia kanadaiaknak. Az egyik bejelentés arra vonatkozott, hogy az uralkodó hajlandó általános amnesztiát adni az 1837–1838. évi rebellió valamennyi résztvevőjének. Emellett Lord Elgin arról is tájékoztatta a törvényhozást, hogy a birodalmi parlament törvénymódosítással törölte az Egyesülési Törvénynek azt a cikkelyét, amely a törvényhozás egyetlen hivatalos nyelvét az angolt tette. Hogy a szavainak még nagyobb nyomatékot adjon, a főkormányzó nemcsak angolul, de franciául is elmondta a beszédét, és ez a szokás azóta is érvényesül Kanadában, mind a mai napig.

A Nagy Adminisztráció vezetésével a törvényhozás aktívan dolgozott, a képviselők csaknem kétszáz törvényt fogadtak el. A szorgos ülészakon végül a konzervatív ellenzék számára az 1837. évi rebellió idején okozott károk károsultjainak a kompenzálását szolgáló törvény, a *Rebellion Losses Bill* volt elfogadhatatlan, mégpedig olyan mértékben, hogy ismét felvillant a polgárháború veszélye.

Felső-Kanada törvényhozása már az egyesülést megelőzően elfogadott egy törvényt a polgároknak a katonaság által vagy „más módon” okozott károk kompenzálásával kapcsolatban. Erre a célra 40 ezer font összeget szavaztak meg a képviselők, a törvényt azonban anyagi források híján nem hajtották végre. 1838-ban Alsó-Kanada Különleges Tanácsa is elfogadott egy kártalanítási rendeletet, az azonban csak a lojális polgárokat ért károkra vonatkozott volna.

Az egyesülést követően egészen 1845-ig nem került sor újabb fejleményre az ügyben, ekkor azonban William Henry Draper konzervatív kormánya az 1840-es felső-kanadai törvényt újabb törvényben erősítette meg, amely az italmérési engedélyekből származó jövedelmekből rendelte elkülöníteni a megfelelő összeget a kártalanításra. 1845 áprilisa és 1849 januárja között összesen 38 658 fontot sikerült előteremteni ilyen módon.²⁵

1845 februárjában a Törvényhozó Gyűlés a francia kanadai reformerek indítványára Charles Theophilus Metcalfe kormányzóhoz fordult, amelyben az egyenlő bánásmód jegyében kompenzációt sürgetett azoknak az alsó-kanadai polgároknak a kártalanítására is, akiknek a vagyona károsodott a rebellió idején, és arra kérte a főkormányzót, hogy tegye meg a szükséges intézkedéseket az igények felmérése érdekében. A kormányzó által felállított bizottság a bejelentett igények alapján a kártalanításhoz szükséges összeget 241 965 fontban állapította meg. Végül 1846 júniusában a parlament mindössze mintegy 10 ezer fontot szavazott meg az egyesítés előtt bejelentett és igazolást nyert alsó-kanadai igények fedezésére. További intézkedésekre nem került sor a törvényhozás 1847. év végi felosztatásáig.

LaFontaine 1849 januárjában vette elő ismét a kompenzáció ügyét. A javaslata az volt, hogy összesen 100 ezer font összeget különítsenek el kártalanítás céljára oly módon, hogy ha az előterjesztett igények ezt az összeget meghaladják, akkor a kártalanítást arányosan mindenkinél csökkenteni kell. A javaslatot Baldwin rövid beszédben támogatta. A Reformereknek a többség birtokában könnyű volt a javaslatot elfogadni, de az ellenzék vehemens tiltakozása mégis sokakat visszariasztott. Nyilvánvaló volt, hogy sok olyan személy is elő fog terjeszteni kártalanítási igényt, aki részt vett a felkelésekben és most ott ül a képviselőházban. Papineau, Mackenzie, Wolfred Nelson is ilyen volt. A *toryk* jelmondata, a „semmilyen kifizetést a rebelleseknek” ott visszhangzott az egész tartományban.

A javaslat második olvasatakor hatalmas vita alakult ki a törvényhozásban, csaknem a tettegességig fajuló kölcsönös vádaskodásokkal. A képviselőházi csetepatét szerte a tartományban demonstrációk követték. Torontóban Baldwin és Mackenzie bábúit végighordozták az utcákon és nyilvánosan elégették. A tartományi feszültség ellenére a javaslatot a Törvényhozó Gyűlés 1849. március 9-én kétharmados többséggel elfogadta, majd hat nappal később a javaslatot megszavazta a Törvényhozó Tanács is. Némi hezitálást követően a főkormányzó is szentesítette azt 1849. április 25-én, hogy aztán a kocsiját kövekkel és záptojással dobálják meg, miközben éppen elhagyta a törvényhozás épületét. De ez csak a kezdet volt.

Rögtön ezután az újságokban felhívás jelent meg egy nyilvános szabadtéri gyűlés megtartására a *Champ-de-Marson*, amely estére meg is telt a főkormányzó és a Reformerek „zsarnoksága” ellen tüntető emberekkel. Aztán valaki elkiáltotta magát: „A parlament épületéhez!” És a tömeg megindult. A képviselők éppen ülészetek, és bár figyelmeztették őket a veszélyre, nem mozdultak. A katonaságot senki sem riasztotta, a városi rendőrség pedig ekkortájt mindössze 72 főt számlált. A tüntetők az ablakokat kövekkel törték be, és a képviselők nemsokára az életükért

25 Leacock, 1907. 308.

4. kép. A montreali törvényhozás égő épülete a London Illustrated News hasábjain

futottak. A csőcselék betört az épületbe és összetörte a berendezést. Valaki beült a házelnök székébe és elordította magát: „A házat felosztatom!” Nemsokára lángokban állt az épület, és reggelre már csak az üszkös falak álltak (4. kép).

De ezzel még nem volt vége! A következő este a tömeg ismét az utcákon volt, és számos reformer házáat támadás érte. A kormány elrendelte négy főkolompos letartóztatását. Válaszul LaFontaine házáat feldúlták, bútorait összetörték, könyvtárát pedig elpusztították. Montreal három napig úgy nézett ki, mint a forradalmi Párizs az előző évben. A rendet mintegy ezer speciális rendfenntartó igyekezett helyreállítani. Április 30-án zajlott a legerőszakosabb cselekmény. A képviselőházat felbőszítette a főkormányzó elleni erőszak, és tagjai üzenetben akartak elhatárolódni a történetektől. Az üzenetet azonban nem a külvárosi Monklandsben található kormányzói rezidencián, hanem a kormány épületében, a város közepén álló *Château Ramezay*-ben kívánták átadni. Ezért a döntésért Lord Elgin csaknem az életével fizetett. Az ominózus napon a főkormányzó a hintóján a városba hajtatott egy csapat önkéntes drago nyos kíséretében. Az utcán a hintót kövekkel dobálták meg, és az utat elzárta az őrjögő tömeg. A katonai kíséret segítségével a főkormányzó végül bejutott az épületbe, kezében egy kétfontos kővel, amit behajítottak a hintóba.²⁶ Amikor a ceremónia véget ért, és a főkormányzó megpróbált visszatérni a rezidenciájába, csak a kiváló hajtóinak köszönhetette, hogy megmenekült a rátámadó tömegtől. Még otthonában sem volt azonban teljesen biztonságban, a tömeg azt is megtámadta. Hogy megaka-

26 Érdekes történelmi adalék, hogy a család megőrizte ezeket a köveket, Lord Elgin leszármazottai 2008-ban Kanadának ajándékozták őket, és jelenleg is láthatók a gatineau-i Kanadai Civilizációs Múzeumban.

dályozza a további agressziót, Lord Elgin az otthonában maradt, amiért kifigurázták, kinevezték és a Monklands remetéjének csúfolták.

A lázongások nem zajlottak le áldozat nélkül. A lázadók még egyszer megtámadták LaFontaine házát, ahonnan puskalövéseket adtak le a tömegre, és egy ember meghalt. Azonnal nemzeti kérdés kerekedett az ügyből, mivel egy francia ölt meg egy britet. Az áldozat temetése politikai demonstrációvá alakult. LaFontaine-t perbe fogták az ügy miatt, de felmentették. Támadás érte Baldwin és más reformpárti vezetők otthonát is. Montreal tűzfészekké vált. Az angolok és a franciák bármelyik pillanatban egymásnak eshettek. Sokan azt követelték, hogy a fő kormányzó hirdessen hadiállapotot és vesse be a hadsereget, ő azonban bölcsen visszautasította ezt. A rend helyreállítása így a városi előljárókra maradt. Az 1849 áprilisában lezajlott események pedig Montreal fővárosi rangjába kerültek, Kanada új fővárosa ugyanis Torontó lett.

Epilógus

A felelős kormányzás bevezetése nem oldotta meg a kormányzati problémákat. Egyik kormányválság követte a másikat. 1864-re nagyjából nyilvánvalóvá vált, hogy az egyesült Kanadában kialakított rendszer működésképtelen. A kanadai politikusok azonban ritkán tapasztalható kiváló jellemről tettek tanúbizonyságot: konzervatívokat és liberálisokat tömörítő nagykoalíció alakult, amelyben részt vett a nyugat-kanadai John Alexander Macdonald liberális-konzervatív pártja, az ugyancsak nyugat-kanadai George Brown liberális pártja, a *Clear Grits* és a kelet-kanadai *Parti Bleu* George-Étienne Cartier vezetésével. Mindhárom politikai vezető úgy vélte, hogy Kanada politikai gondjait a brit gyarmatok uniója oldhatja meg.

A kanadai konföderáció létrejöttét a politikai struktúrából következő állandósuló patthelyzet mellett a népesség gyors ütemű növekedéséből származó demográfiai nyomás, a gazdasági nacionalizmus és a gazdasági fejlődés ígérete, valamint az egyes brit észak-amerikai tartományokat összekötő gyarmatközi vasútvonal megépítésének a szükségessége is siettette. De ugyanígy közrejátszott az amerikai annexiótól való félelem (ne feledjük, hogy csak néhány évvel vagyunk túl azon, hogy az Egyesült Államok bekebelezte Texast és az úgynevezett *manifest destiny* doktrína képviselői nyíltan a teljes Észak-Amerika megszerzését tűzték a zászlajukra), valamint a köztársasági eszméktől nagy tömegeket eltántorító amerikai polgárháború is.²⁷ A túléléshez elkerülhetetlennek látszott az erők valamilyen körben és formában egyesítése.

1864 tavaszán Samuel Leonard Tilley, Charles Tupper és John Hamilton Gray, Új-Brunswick, Új-Skócia, illetve a Prince Edward-sziget miniszterelnökei egy olyan tengerparti unió megvalósítását tervezték, amelyben a három Atlanti-provincia egyesült volna. Új-Fundland nem mutatott hajlandóságot a csatlakozásra.

²⁷ Colquhoun, 2009. 5., 11–12. old.

Macdonald viszont azzal az ötlettel állt elő, hogy esetleg Kanada is részt venne az egyesüléssel kapcsolatos tárgyalásokon.

Ezt követően jelentősen felgyorsultak az események: az 1864 szeptemberében a Prince Edward-sziget fővárosába, Charlottetownba eredetileg a tengerparti unió megtárgyalására összehívott tanácskozáson megállapodás született egy második konferencia megtartásáról. Erre a második konferenciára 1864 októberében került sor Québecben. Az összesen tizennégy napig tartó konferencia zárásaként a küldöttek elfogadták a javasolt föderatív kormányzati struktúra főbb elemeit rögzítő, úgynevezett Hetvenkét Határozatot (más néven a québeci határozatokat), és a küldöttek egyetértettek abban, hogy a tartományi kormányoknak azokat a saját törvényhozásaik elé kell terjeszteni elfogadásra.

Bár Kanadában viszonylag gyorsan sikerült is a québeci határozatokat elfogadtatni a törvényhozásban, az unió ügye váratlan késedelmet szenvedett, mivel Új-Brunswickban átmenetileg az uniót ellenző politikai erők kerültek kormányra. Végül aztán csak 1866 márciusára változott meg úgy a politikai helyzet, hogy – némi anyaországi nyomásra – ebben a tartományban is sikerült az uniót támogató határozatot elfogadtatni. Ezt követően Új-Skóciában is megszületett a parlamenti jóváhagyás. A Prince Edward-sziget parlamentje viszont úgy döntött, hogy mégsem vesz részt az unióban, Új-Fundland pedig továbbra is mély hallgatásba burkolózott.

1866 decemberében Kanada, Új-Brunswick és Új-Skócia tizenhat küldötte Londonba utazott, hogy a brit kormány képviselőivel karöltve megszövegezze a törvényjavaslatot, amely végül 1867 februárjában készült el. A javaslat viharos gyorsasággal került elfogadásra mindkét házban, március 29-én a Brit Észak-Amerika Törvény (*British North America Act*)²⁸ megkapta az uralkodói jóváhagyást is, és 1867. július 1. napján megszületett Kanada Domínium.

Forrás- és irodalomjegyzék

1. Kiadott források és szakirodalom

Black

2014 Black, Conrad: *Rise to Greatness: The History of Canada from the Vikings to the Present*. Toronto, 2014.

Bothwell

2006 Bothwell, Robert: *The Penguin History of Canada*. Toronto, 2006.

Colquhoun

2009 Colquhoun, A. H. U.: *The Fathers of Confederation: A Chronicle of the Birth of the Dominion*. In: *The Chronicles of Canada*. Part VIII. *The Growth of Nationality*. Vol. 28. Eds.: Wrong, George M.–Langton, H. H. Tucson, 2009.

---

28 *An Act for the Union of Canada, Nova Scotia and New Brunswick and the Government thereof; and for the Purposes connected therewith – The British North America Act, 1867 (U. K.) R.S.C. 1985 Appendix II, N° 5.*

Craig

1963 Craig, Gerald: *Upper Canada: The Formative Years 1784-1841*. Toronto, 1963.

Decelles

2009 Decelles, Alfred D.: The Patriotes of '37: A Chronicle of the Lower Canadian Rebellion. In: *The Chronicles of Canada*. Part VII. *The Struggle for Political Freedom*. Vol. 25. Eds.: Wrong, George M.–Langton, H. H. Tucson, 2009.

Grant

2009 Grant, William Lawson: The Tribune of Nova Scotia: A Chronicle of Joseph Howe. In: *The Chronicles of Canada*. Part VII. *The Struggle for Political Freedom*. Vol. 26. Eds.: Wrong, George M.–Langton, H. H. Tucson, 2009.

Greer

1999 Greer, Allan: Historical Roots of Canadian Democracy. In: *Journal of Canadian Studies*, 34. (1999) 1. sz. 7–26.

Leacock

1907 Leacock, Stephen: *The Makers of Canada: Baldwin, LaFontaine, Hincks. Responsible Government*. London–Toronto, 1907.

MacMechan

2009 MacMechan, Archibald: The Winning of Popular Government: A Chronicle of the Union of 1841. In: *The Chronicles of Canada*. Part VII. *The Struggle for Political Freedom*. Vol. 27. Eds.: Wrong, George M.–Langton, H. H. Tucson, 2009. 221–280.

Reesor

1992 Reesor, Bayard: *The Canadian Constitution in Historical Perspective: With a Clause-by-clause Analysis of the Constitution Acts and the Canada Act*. Scarborough, Ont., 1992.

Spiro

1959 Spiro, Herbert J.: *Government by Constitution: The Political Systems of Democracy*. New York, 1959.

Wallace

2009 Wallace, W. Stewart: The Family Compact: A Chronicle of the Rebellion in Upper Canada. In: *The Chronicles of Canada*. Part. VII. *The Struggle for Political Freedom*. Vol. 24. Eds.: Wrong, George M.–Langton, H. H. Tucson, 2009. 1–72.

Wood

2009 Wood, William: The Father of British Canada: A Chronicle of Carleton. In: *The Chronicles of Canada*. Part. IV. *The Beginnings of British Canada*. Vol. 12. Eds.: Wrong, George M.–Langton, H. H. Tucson, 2009. 1–96.

ISTVÁN JÁNOS MOLNÁR

1848 IN CANADA

THE ESTABLISHMENT OF THE RESPONSIBLE GOVERNMENT

As compared to the revolutionary events of Europe, the year 1848 was “rather colorless” in British North-America. Nevertheless, this was the year of the establishment of the responsible government in Canada, which was an event representing an important milestone in the constitutional history of the country, leading to the federative union of the British provinces of North America and the birth of the Dominion of Canada in 1867. The aim of the article is to review the early history of Canada from the British Conquest up to the establishment of the Great Administration in 1848.

CONTENTS

1848 – A Turning Point in the New World (Andrea Kökény)	1
<i>Studies</i>	
István János Molnár: 1848 in Canada: The Establishment of the Responsible Government	5
Andrea Kökény: The 1846–1848 U.S.–Mexican War and Its Interpretations	23
Zoltán Vajda: “Mexico to Us is the Forbidden Fruit”: John C. Calhoun, the Mexican War, and the Nature of the Ideology of Restricted Imperialism	45
Péter Hahner: The Historical Importance of the 1848 California Gold Rush	67
Katalin Jancsó: A Hungarian Soldier in Peru: Charles Kossuth and His Descendants	79
<i>Echo</i>	
Zsuzsanna Csikós: A Wanderer on Hispanic Paths: An Exhibition Dedicated to the Memory of Ádám Anderle	95
<i>Commemoration</i>	
In memoriam Ádám Anderle (1943–2016) (Ágnes Judit Szilágyi)	101
<i>Book Reviews</i>	
A Wanderer on Hispanic Paths (Eszter Katona)	105
Revolution in the French Antilles (Lukács Krajcsír)	108
History of Canada (Zsolt Palotás)	112
The Republic of Love (Csaba Lévai)	116
The “War after the War” 1919–1933 (András Bakó)	121
<i>Workshop</i>	
Orsolya Varró: Agreement between William, Duke of Aquitaine, and Hugh the Chiliarch: A Unique Text from 11-Century France	125
Anna Romsics: Forms of Conflict Management in Francia in the Ninth to Eleventh Century	153

Ára: 600 Ft
Előfizetőknek: 500 Ft

TERJESZTI A MAGYAR POSTA

Előfizethető személyesen a postahelyeken és a kézbesítőknél, vagy a Központi Hírlap Iroda zöldszámán: 06-80/444-444, e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu, faxon: 1-303-3440, vagy levélben a Magyar Posta Zrt. Központi Hírlap Iroda, Budapest 1008 címen.

Számonként megvásárolható az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetében (1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4., telefon: 224-6700/4624, 4626 mellék), illetve a Penna Bölcsész Könyvesboltban (1053 Budapest, Magyar utca 40., telefon: 06 30/203-1769).

A Világtörténet 2018-as évfolyamának megjelentetését a Magyar Tudományos Akadémia és a Nemzeti Kulturális Alap támogatja

nka
Nemzeti Kulturális Alap